

N:o 42.

Ank. till Riksd. Kansli d. 2 Maj 1868, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner angående förändrade föreskrifter i fråga om förlagslåns in-tecknande och betalningsrätt.

Sedan mer än tjugu år tillbaka har frågan om ett ändamålsenligt ordnande af lagstiftningen om underpant i lös egendom utgjort föremål för Statsmagternas uppmärksamhet. I sjelfva verket är frågan likväl af vida äldre datum. Vid första steget för att i Svenska lagstiftningen inordna den från Romerska rätten hemtade institutionen om underpant, i motsats till eller vid sidan af den i våra äldre lagar godkända handfångna panten eller vädsättningen, hvilket införande, så vidt känt är, först skedde genom Kongl. Resolutionen den 11 Maj 1665, stadgades: »att då någon låtit sitt hypotek i rätt tid och vid lagligt rum och ställe protokollera, skulle hans rätt i allo blifva oförkränkt.» Man skiljde dervid ej emellan hypotek i fast eller lös egendom, hvilket sednare således i vårt rättssystem icke fanns inskränkt såsom nu till allenast vissa näringar. Att lämpligheten deraf ifrågasattes visar sig visserligen, och detta förklaras deraf, att, enligt de då rådande rättsbegreppen, man endast tänkte på det Romerska hypoteket, som innebar rättighet att, om den hypotiserade saken af låntagaren blifvit afyttrad, återtaga den äfven från den, som i god tro blifvit innehafvare deraf.

Vid 1727 års riksdag hade likväl Ständernas Justitie-deputation i utlåtande öfver ett memorial från handlande borgerskapet i Stockholm tillstyrkt, »att in-teckningar i lös egendom måtte derefter såsom dittills tillåtas och vid cessiones bonorum och fallissementer den kraft kreditorer emellan ega, som blifvit stadgad och medgifven uti de om egendom i gemen och derpå skedd in-teckning för utgångna förordningar och bland dessa 10 Kap. Köpmåla-balken Stadslagen, Förordningen den 29 November 1688, Förklaringen den 3 November 1691, Kongl. Rescriptet till Svea Hofrätt den 3

Bih. till Riksd. Prot. 1868. 7 Saml. 24 Häft.

November 1697, Förklaringarne den 9 November 1685 och den 28 Maj 1687, Förordningen den 5 December 1664 och Plakatet af år 1699.»

Inom den då arbetande Lag-kommissionen åter synes den motsatta åsigten hafva gjort sig gällande. Genom en förordning den 11 November 1730 § 1 stadgades nemligen, att inteckningar, som derefter skedde, ej skulle medföra någon förmånsrätt utom i debitorens fasta egendom. För att afhjelpa den brist, som härigenom uppstod, och tillgodose de näringar, som efter den tidens åsichter företrädesvis borde gynnas, hade man i det lagförslag, som framlades vid 1731 och 1734 årens riksdagar i 17 Kap. 7 § Handels-balken medgifvit förmånsrätt för bilbref, bodmerilån samt förslag till bergsbruk och andra sådana verk, äfvensom åt vaxlar. Då i anledning häraf inteckning af hypothek i lös egendom uteslutits ur förslaget, hade Justitie-deputationen vid 1731 och 1734 årens riksdagar förnyat samma utlåtande, som 1727, om bibehållande enligt förra författningar af sådana inteckningar och deras kraft kreditorer emellan samt att 1 § i ofvanberörda förordning måtte blifva i så måtto förklarad; men Borgare-Ståndet, som fann sitt behof tillfredsstäldt med det framställda förslaget, afslog Justitie-deputationens hemställan, och vid Ständernas gemensamma öfverläggningar på Riddarhuset svarades, på Landtmarskalkens fråga: om inteckning i lös egendom skulle gälla? — nej, utan att diskussion synes hafva föregått.

Sedan rättigheten till underpant i lös egendom sålunda såsom privilegium medgifvits vissa gynnade näringsgrenar, inrymdes bland dessa tid efter annan det ena yrket efter det andra och meddelades derom ytterligare föreskrifter genom Manufaktur- och Handtverkeri-privilegierna den 29 Maj 1739, Förlagsordningen den 24 Februari 1748, Förklaringen den 30 Juni 1762 och Hallordningen den 2 April 1770, och medgafs samma privilegium åt Nordsjöfiskare genom Fiskeri-stadgan den 21 Juni 1774 samt åt förläggare vid Eskilstuna genom Reglementet för Eskilstuna fristad den 2 Mars 1833.

Det icke tillfredsställda behovet af en utväg att hypotiseras lös egendom hade emellertid, då lagstiftaren vägrade att afhjelpa detta behof, nödgat dem, som icke gynnades af förenämnda privilegium, att kringgå lagen genom de så kallade lösöre köpen, i afseende å hvilka, då de redan länge brukats, innan lagstiftaren uppträdde för att förekomma de alltför skriande orimligheterna deraf, vissa reglementariska föreskrifter meddelades genom Kongl. Förordningen den 6 Maj 1835 och den 20 November 1845. Denna institution, ehuru den iklädde sig formen af ett köp, är i sjelfva verket icke något annat än underpant i lös egendom, ty få torde de vara, hvilka, sedan de med en gäldenär slutit ett sådant köp, betrakta sig anorledes än såsom pantinnehafvare. Vid konkurser säljes nästan alltid denna s. k. *försålda* lösegendom och, sedan den utfästade köpeskillingen blifvit till den s. k. *köparen* gulden, tager konkursmassan öfverskottet. Det är således, eller betraktas såsom underpant, och de facto, om också ej de jure, hafva vi institutionen i vårt rättssystem.

Den falska skepnad, som denna institution sålunda nödgats antaga, har emellertid framkallat ständiga klagomål. Dessa hafva vändt sig emot de s. k. lösöreköpen, till följd af hvilkas af lagstiftaren påtryckta karakter af köp de försålda sakerna undantagits från utmätning och beredt säljaren tillfälle att trotsa sina öfriga fordringsegare, hvilka med bundna händer måste åse, huru han i orubbadt bo njuter af alla sina beqvämligheter. Inteckning i fast egendom lemnar icke sådant skydd. Egendomen utmätes, säljes och inteckningshafvaren erhåller sin rätt utan den harm hos öfrige borgenärer, som lösöreköpen framkalla.

Vid nästan alla påföljande riksdagar hafva fåfänga försök skett att afhjelpa detta onda.

Vid 1847—1848 årens riksdag aflät Kongl. Maj:t till Ständerna nådig Proposition med förslag till förordning angående förlagsinteckning, hvarmed afsågs att så vidt ske kunde meddela å alla dylika aftal tillämpliga lagbud. Detta förslag vann icke Ständernas bifall. Under diskussionen deröfver uttalades behofvet af en allmännare medgifven rätt till underpant i lös egendom.

Uti det af Lagberedningen utarbetade och 1850 från trycket utgifna förslag till Handels-balk intogos i Kap. 6, §§ 13—20 föreskrifter om underpant i lös egendom. I motiverna yttrar Beredningen härom:

»Numera bör väl rättigheten att gifva underpant i lös egendom icke rimligen kunna betraktas såsom ett privilegium för vissa näringsidkare. Tiden har hunnit så långt, att denna rättighet måste ega rum antingen för alla, eller för ingen. Bland de näringar, som hittills ej varit gynnade, är jordbruket. Det behöfver ej heller lagstiftarens gunst för att trifvas; men det behöfver — lika med alla andra näringar och arbetsföretag — rättvisa. Är det nu rätt att den, som drifver bergsbruk, fabrik, manufakturverk eller annan sådan rörelse, får bereda sig kredit genom underpant af lös egendom, så måtte det ock vara rätt, att jordbrukare eller den, som delar hans yrke, då han ej kan erbjuda inteckning i fastighet, får på lika sätt förskaffa sig den kredit, han tarfvar för sin rörelse eller sitt arbetsföretag. Detta må vara rätt, säger man; men har det ingen våda med sig? Jo, det är med krediten som med hvarje annan mäktig häfstång för människans lyftning från lättja och nöd till arbetsamhet och välstånd: den kan missbrukas, — men umbäras kan den icke. Krediten är ett af grundvilkoren för inträdet på den stora täflingsbana, der den fria arbetskraften skall kämpa för sin sjelfständighet, och knappast finnes numera någon arbetare så ringa, att han kan helt och hållet åsidosätta detta vilkor för sin uppkomst. Brukaren af annans jord behöfver förlag till kreatur och redskap, jordbrukarens arbetare, om han skall vara annat än dräng eller statorpare, behöfver förlag, för att kunna sköta ett jordtorp eller, om han vill komma ett litet stycke längre i trefflighet och lycka, för att bereda sig ett eget hem, köpa sig en stuga, en ladugård, en ko, några får o. s. v., handverkaren behöfver förlag för att förskaffa sig bostad,

verktyg och mera dylikt, som fordras för bedrifvandet af hans näring. Hvarföre skulle det då icke vara dem tillåtet att, i den mån de kunna genom redlighet och flit tillvinna sig förtroende, lemna en förlagsgifvare underpant i den egendom, de genom hans försträckning förvärfva? Det är sannt: allt detta kan anses för småsaker i jemförelse med de stora förlagerna till bergsbruk och fabriker; men det är icke alltid de stora, de mest bullrande, mest i ögonen fallande rörelserna, som säkrast bidraga till samhällets förkofran: det är många bäckar små, som göra en stor å, och den för det hela viktigaste frågan är, icke huru den rika skall bli mera rik, utan huru den fattiga skall bli mindre fattig.»

»Men utan att fästa sig blott vid nödvändigheten af förlag för den, som vill arbeta sig upp till sjelfständighet i något visst yrke eller företag, kan man tänka sig en otalig mängd af händelser, då den, som redan eger en mer eller mindre betydlig förmögenhet i lös egendom, ser sig tvungen att anlita andras biträde i försträckningsväg, för att rädda sig ur en tillfällig förlägenhet. Äfven för honom bör lagen lemna något medel öppet, hvarigenom han förmår värja sig mot en hotande undergång, utan att nödgas skingra en egendom, den han möjligtvis icke utan största olägenhet kan umbära.»

»Tidens allmänna behof af en utväg att gifva säkerhet i lös egendom för den, som ej har någon annan att erbjuda, men icke kan undvara egendomens besittning, har här i landet under de sista tjugo åren så påtagligen uppenbarat sin tillvaro, att man, i brist af annan form för underpant, funnit sig föranlåten tillgripa den minst utbildade af alla former för pantsättning, den så till sägande klumpigaste af alla, den nemligen att förkläda panträkten i ett köp. Det är denna förklädning, som gjort de allmänt öfverklagade lösöreköpen så förhatliga. Man vet, att de, betraktade såsom köp, vanligtvis innebära en osanning, en falskhet, emedan de i sjelfva verket sällan hafva annat ändamål, än att bereda köparen den säkerhet för sin fordran, som han ej på annat sätt kan vinna. Och de hafva dessutom det onda med sig, att de helt och hållet fritaga den egendom, som anses vara köpt af en fordringsegare, från alla anspråk af andra; hvaremot dessa hade rätt att, genom egendomens ordentliga försäljning, om den vore pantsatt, söka bringa den till ett högre värde, deraf deras fordringar, näst efter panthafvarens, möjligtvis kunde utgå. Svårligen kan en fordringsegare, som sålunda utestänges från all betalning ur sin gäldenärs egendom, utan harm se densamma af honom ostördt innehafvas och begagnas under skydd af en så kallad köpare, som, efter hvad hela världen tror, har blott en skenbar eganderätt dertill. Men också måste det vara högst motbjudande för hvarje ärlig man att spela en sådan beskyddarerol, och säkerligen skulle de borgenärer och gäldenärer vara ganska få, som hade lust att inlåta sig i dessa vedervärdiga transaktioner, om någon annan laglig form funnes att tillgå för beredandet af den panträtt, som dermed gemenligen åsyftas. Det synes vara hög tid att, till vinst ej blott för den materiela utveckling, som för handen varande

förhållanden påkalla, utan äfven för allmän rättskänsla, för god tro och sedlighet, nu anvisa en sådan form.»

Vid 1859—1860 årens riksdag väcktes i Borgare-Ståndet förslag i detta syfte, ehuru icke i den utsträckning, som blifvit af Lagberedningen förordad, utan inskränkt till vissa uppgifna yrken; men Ständerna, — »som väl funnit behofvet af en utväg att gifva säkerhet i lös egendom för den, som ej hade någon annan att erbjuda, men icke kunde undvara egendomens besittning, under sednare tiderna hafva varit så påfallande, att, i brist af annat, en annan form för pantsättning användts», men tillika ansågo, »att all rättsgrund saknades för nu gällande inskränkningar i rätten för hvarje medborgare att bereda sig kredit genom underpant af honom tillhörig egendom, af hvad beskaffenhet som helst, samt derföre funno någon särskild lagstiftning om förlag icke vidare böra ega rum», — beslutade fördenskill för deras del samt anmälde genom underdånig skrifvelse den 20 Oktober 1860 till Kongl. Maj:ts sanktion ett förslag till lag rörande underpant i lös egendom, affattadt i närmaste öfverensstämmelse med Lagberedningens förut omförmälda förslag. Detta förslag vann likväl icke Kongl. Maj:ts godkännande, af skäl, som finnas anförda uti den af Kongl. Maj:t den 21 Oktober 1862 till då församlade Ständer afåtna nådiga Skrifvelse; och vid samma riksdag blef denna fråga icke heller föremål för Ständernas öfverläggningar.

Vid den derpå följande 1865—1866 års riksdag bragtes likväl frågan ånyo under pröfning genom en inom Borgare-Ståndet väckt motion. Detta förslag, hufvudsakligen öfverensstämmande med förut omförmälda, föranledde dertill, att Ständerna uti underdånig skrifvelse den 20 Juni 1866 hos Kongl. Maj:t anmälde till sanktion en ny författning rörande *förlagslån*, genom hvilken författning rättigheten att erhålla och gifva intecknad förlag utsträcktes jemväl till jordbrukets idkare. Men äfven detta lyckades icke tillvinna sig Kongl. Maj:ts bifall, på grund af de anmärkningar, som deremot vid detsammas granskning i Högsta Domstolen framställdes och hvilka till sitt hufvudsakligaste innehåll finnas omförmälda uti Kongl. Maj:ts vid sednaste riksdag den 11 Januari 1867 afåtna nådiga Skrifvelse N:o 4.

Vid innevarande riksdag har uti en i Första Kammaren väckt motion, N:o 57, Herr *Schartau*, med tillkännagifvande att han delade den af Rikets Ständer uttalade åsigt om behöfligheten af en bestämdare och tidens kraf bättre motsvarande lagstiftning i förevarande ämne, framlagt förslag till förordning om förlagsfordringars intecknande och betalningsrätt. I detta förslag har motionären, i fråga om de näringar, åt hvilka rättigheten att lemna förlagslån och få desamma intecknade skulle medgifvas, gjort en inskränkning, i det att han från denna rätt uteslutit idkare af fiskerinäringen och af jordbruket, de förre, emedan det derom i Kongl. Stadgan den 21 Juli 1774 intagna stadgande blifvit genom 46 § i Fiskeristadgan den 29 Juni 1852 upphäfdt; de sednare, emedan motionären, ehuru han icke kunde förneka de stora svårigheter, som för närvarande hemsökte den gäldbundne jordegaren och arrenda-

torn, befarat, på grund af de anmärkningar, som emot förut väckta förslag i dylik syftning, blifvit gjorda, att ett nytt förslag härom skulle leda till hela reformens undanskjutande. Deremot har motionären i det af Rikets Ständer vid riksdagen 1865—1866 godkända förslag vid 1 §, i afsigt att förtydliga begreppet om hvad med fabrik förstås, tillagt orden: »eller annan till förädling af råämnen afsedd inrättning». Vid 2 § har motionären också i anledning af derom i Högsta Domstolen gjord anmärkning intagit ett tillägg derom, att, då ränta betingats till högre belopp än 6 för 100 om året, förlagstagaren egde rätt att lånet återbetala. Äfven i 3 § har motionären, med anledning af inom Högsta Domstolen gjorda anmärkningar, föreslagit en mindre redaktionsförändring, hvarjemte motionären likaledes på grund af den i Högsta Domstolen framställda erinran, att det icke vore rätt att åt förlagsfordringar bibehålla så hög förmånsrätt som nu gällande lagstiftning med dess strängare begränsning af förlagslån medgäfvade dessa, hvarigenom dels omyndiges förmånsrätt för deras fordran hos förmyndare, dels förmånsrätten på grund af utmätning nedsattes, i förslaget gifvit förlagsfordringar plats sist bland de förmånsberättigade.

Herr *von Koch* åter har i motionen N:o 79, instämmande i öfrigt i Herr Schartaus förslag, hemställt, att detsamma jemväl må omfatta jordbruks- och öfriga i Lagberedningens förslag angående underpant afsedda näringar.

Då Utskottet nu går att, i anledning af dessa till Utskottet remitterade motioner, afgifva infordradt utlåtande, anser Utskottet sig kunna, i fråga om lös egendoms användande till underpant, inskränka sig till att hänvisa till hvad här ofvan blifvit infördt ur Lagberedningens motiver till 6 Kap. i dess förslag till Handelsbalk, samt åberopa hvad Lag-Utskottet, ej mindre vid 1859—1860, än äfven vid 1865—1866 årens riksdag härom yttrat.

Den skilnad emellan personlig och real-kredit, af hvilka den förra grundar sig blott på personligt förtroende, den sednare på ändamålsenliga åtgärder för att tillförsäkra pantinnehafvaren rätt att ur viss uppgifven egendom erhålla godtgörelse för en fordran, denna skilnad, som redan i samhällets början uppdrages, blir med dess tilltagande utveckling allt mera utbildad, och icke utan allt skäl har det blifvit sagdt, att denna utveckling beror och betecknas af ändamålsenliga kreditlagar.

De ifrån äldre tidens mindre utvecklade uppfattning om personligheten härflytande åsigter, som tilläto att personen fick tagas i beslag och genom bysättningen beröfvas sin frihet vid bristande förmåga att gälda en skuld, hafva vikit för nyare tiders begrepp, att icke gäldenärens person, men blott hans egendom, kan användas för godtgörande af hans skuld. Den personliga krediten måste således egentligen grundas på en genom personlig bekantskap vunnen kännedom om gäldenärens vilja och förmåga att uppfylla sina förbindelser. I den mån, som med utvidgade affärsförbindelser afståndet emellan kapitalisten och låntagaren ökas, eller åtminstone svårigheten för den förre att vinna erforderlig kännedom om den sednares person-

liga egenskaper, ökas behovet för denne att i en viss större eller mindre del af sin egendom ställa säkerhet för en åtagen förbindelses uppfyllande, och, då all gäldenärens egendom ansvarar för dessa, att undantaga eller särskildt behandla den del deraf, som för samma förbindelses gäldande erfordras. I samhällenas barn-dom skedde detta genom öfverlemnandet i borgenärens värjo af denna egendom: pant. Men då detta befanns obehvämt, och ändamålsenliga utvägar bereddes att, med bibehållande af egendomen i gäldenärens besittning, likväl åstadkomma säkerhet, så användes detta. Offentliggörande, genom införande af afhandlingen härom i dertill afsedda offentliga urkunder, var denna utväg, lika tillämplig i fråga om fast som lös egendom. Genom stadgandet att detta införande skall ske, i fråga om fast egendom, vid den Rätt, derunder fastigheten, och, i fråga om lös egendom, derunder gäldenären för sin person lyder, vinnes alldeles samma ändamål, som genom öfverlemnandet af panten, nemligen en så beskaffad ständig tillgång till upplysning om sjelfva förpantningen, att den motsvarar den åskådlighet, som innehafvandet af den handfångna panten medför. Afhandlings-protokollerna vid våra Underdomstolar erbjuda dertill, i fråga om den lösa egendomen, alldeles samma tillfälle som in-tecknings-protokollerna i fråga om den fasta. Härtill erfordras blott en sådan anordning, att alla de afhandlingar, som i någon mån gravera en persons lösa egendom, vare sig genom s. k. lösöreköp eller underpant, intagas i samma protokoll, nemligen hos den Rätt, hvarunder gäldenären för sin person lyder. Genom att hos domaren utlösa ett bevis öfver hvilka gravationer vidlåda en persons egendom kan således den, som är sinnad att såsom säkerhet för ett lån emottaga denna egendom, förvissa sig, huruvida den redan är graverad eller erbjuder säkerhet för det sökta lånet, och anspråket på offentlighet, grundvilkoret för allt hypothek, kan således lika väl tillgodoses i fråga om den lösa egendomen som i fråga om den fasta.

Deremot är det obestriddigt, att den säkerhet för återbetalning af en fordran, som vinnes genom underpant i lös egendom, är mindre ofelbar än den, som hypothek i fast egendom erbjuder, och denna omständighet har föranledt obenägenhet mot denna institution. Då nemligen den fasta egendomens högre värde har förmått lagstiftaren att för öfvergång af eganderätt till fast egendom stadga vissa formaliteter, nemligen att afhandlingar derom skola ske skriftligen och, sedan den lagliga åtkomsten blifvit styrkt, införas i protokollerna vid den Rätt, hvarunder egendomen lyder, likasom pantförskrifningar af sådan egendom skola vid samma Rätt offentliggöras, så har man, i fråga om fastighet, kunnat stadga den grundsats, att den, som förvärfvar fastighet, emottager den med de gravationer, som vidlåda densamma och om hvilka köparen genom gravationsbevis kan förvissa sig.

Att stadga sådana formaliteter för förvärfvande af eganderätt till lösören skulle vara att lägga alltför hämmande band på omsättningen. Innehafvet af sådan egendom anses således i allmänhet såsom bevis på laglig åtkomst, hvilket i Fransyska lagen uttryckes genom stadgandet: *»en fait des meubles la possession vaut*

titre», och den, som i god tro förvärfvat lösören, är således tryggad i sin eganderätt. Lösören, i hvilka underpant medgifvits, kunna således, om de af innehafvaren förtrytats, lika litet af fordringsegaren återtagas, som t. ex. en handfången pant, hvartill han af ett eller annat skäl förlorat besittningen; men denna omständighet bör lika litet utgöra hinder mot beviljande af underpant i lös egendom, som t. ex. möjligheten af panträttens upphörande genom handfången pants förlust kan berättiga lagstiftaren att förbjuda sådan pantsättning.

Då, med tilltagande förkofran, den lösa egendomen oupphörligt stiger i värde, och vid ökad industriel utveckling behovet af förlagskapital ovilkorligen kräver användandet af denna egendom såsom säkerhet, men dess öfverlemnande såsom handfången pant skulle omöjliggöra begagnandet af densamma till de dermed afsedda ändamål, så har man måst tillgripa utvägen att lemna underpant i densamma, med bibehållande för gäldenären af besittningen. Häraf blir följderna att, så länge den i underpant lemnade egendomen finnes i gäldenärens besittning, består denna säkerhet, men den upphör med besittningens upphörande. Att säkerheten således icke är absolut, bör lika litet verka till sjelfva institutionens förkastande, som t. ex. den omständighet att en stadsfastighet kan förstöras, eller en jordbruksfastighet till dess värde nedsättas och säljas under in-teckningsvärdet bör verka till förkastande af hypothek i fastighet. Åt långgivaren måste öfverlemnas att bedöma beskaffenheten af den säkerhet, som erbjudes honom, och lagstiftningen kan i detta hänseende endast bereda en form för låntagaren att lemna den säkerhet, som står honom till buds.

Att denna säkerhet i Sverige med fördel blifvit använd och icke föranlett några väsendtliga klagomål, derom vittnar den erfarenhet, som under snart ett och ett fjerdedels århundrade vunnits genom förlagslånen, och detta, ehuru den egendom, hvori, enligt 17 Kap. 7 § Handelsbalken, förlagsgivaren har förmånsrätt, "det som tillverkadt är", eller, för att begagna ordalagen i förlagsordningen, "brukets effekter och materialier", är af beskaffenhet, att ständigt böra afsättas och således, om man dermed afsåg att vinna enahanda säkerhet, som vid hypothek i fastighet, aldri minst dertill egnar sig. Med vida mera skäl kan man medgifva en jordbrukare att i sina inventarier, t. ex. ångmaskiner, redskap, dragare m. m., som enligt sin natur icke ständigt bör omsättas, lemna underpant. Svårt, om icke omöjligt, torde det också vara för lagstiftningen att, äfven om man ville begränsa rättigheten att lemna underpant för de s. k. förädlingsnäringsarna, såsom en af motionärerne föreslagit, på ett nöjaktigt sätt definiera dessa, och i allt fall torde idkaren af en näring vara lika berättigad, som den af en annan, att tillgodonjuta denna förmån.

Med kännedom om den mening emot införande af underpant i lös egendom, som hos flere män af facket är rådande, har Utskottet visserligen fästat allt afseende å motionärens förslag att inskränka de ifrågavarande lagbestämmelser om underpant till förlag för näringar. Men då det derom vid 1865—1866 årens riksdag

fram-

framställda förslag, lika litet som det vid 1859—1860 årens riksdag framställda om underpant i lös egendom i allmänhet, lyckats vinna Högsta Domstolens godkännande, har Utskottet icke funnit skäl att, med uppoffrande af hvad juridisk konsekvens. rättvisa och billighet fordra. fortfarande såsom ett privilegium för vissa näringar medgifva en förmån, som rätteligen tillkommer alla. Utskottet finner sig så mycket mera uppmanadt dertill, som, till följd af den tryckta penningtillgången och deraf föranledda konkurrens om de rörliga kapitalen, de lånesökande icke böra beröfvas tillfälle att begagna den realsäkerhet, de kunna hafva att erbjuda. Bristen på tillgång dertill skall nödga dem att använda borgens-systemet, hvaröfver man med skäl fört så mycken klagan, och den här af uppkommande vanan att anlita andra personer om borgen föranleder dertill, att banker eller penningeverk icke sakna tillgång på sådana papper, hvilkas pröfning för de långifvande direktionerna är vida beqvämare än den af realsäkerhet.

Behovet af underpant i lös egendom har också i åtskilliga länders lagstiftning framkallat bestämmelser härom. I Danmark äro genom Kongl. Förordningen den 28 Juli 1841 föreskrifter derom meddelade. I åtskilliga Tyska stater, såsom Hannover, Braunschweig, Weimar, Oldenburg, Lübeck, Bremen m. fl., äfvensom i de Schweiziska kantonerna är underpant i lös egendom tillåten efter både äldre och sednare lagar. I flera af Nordamerikas förenade Stater hafva lagar härom blifvit stiftade, i några af dem för snart 40 år tillbaka.

På dessa skäl har Utskottet, i anledning af de derom nu väckta motioner, ansett sig böra till Riksdagens godkännande framlägga det förslag om underpant i lös egendom, som vid 1859—1860 årens riksdag af Rikets Ständer godkändes, och som nästan i alla delar öfverensstämmer med det af Lagberedningen i 6 Kap. Handelsbalken framlagda förslag i ämnet. I detta förslag har Utskottet ansett sig böra göra några mindre väsentliga förändringar, hvilka, såsom sådana, icke torde behöfva motiveras. En väsentlig förändring deremot är den förändrade plats i förmånsrättsordningen, som Utskottet anser sig böra tillstyrka, i det att Utskottet, med afseende på det skäl, som i Kongl. Maj:ts till Rikets Ständer 1862 aflåtna nådiga Skrifvelse i anledning af de vid nästförflutna riksmöte föreslagna lagförändringar anförts såsom skäl emot ifrågavarande förslags antagande, funnit sig böra åt den nu föreslagna underpanten i lös egendom bibehålla enahanda plats i förmånsrättsordningen, som förlagslån för närvarande ega. Såväl den grundsats att de speciela hypothekerna böra gå framför de generela, som äfven den omständighet att nedflyttande i förmånsrättsordningen af den plats, förlagslånen der innehaft, skulle verka menligt på industrien med afseende på dess behof af förlag, och slutligen den i Kongl. Maj:ts ofvanberörda nådiga Skrifvelse anmärkta oförenligheten af den åt underpanten då anvisade plats i förmånsrättsordningen med öfriga stadganden i nämnda ordning har föranledt Utskottet till denna åtgärd, hvilken jemväl deraf torde vara motiverad, att någon klagan icke försports öfver den plats i för-

månsrättsordningen, som hittills varit anvisad förlagslån, och den bland öfriga förmånsrätterna, som ensamt kunde anses förtjent att af lagstiftningen omhuldas, nemligen omyndiges fordran hos förmyndare, hvilken hittills underordnats förlagslånen, icke kan, med bibehållande af konsekvens, sättas framför de, enligt förslaget, med förlagslånen jemförliga lånen emot underpant i lös egendom. Det är också att antaga, att genom den sig alltnera utvecklande kommunalandan och de åtgärder, som till följd af Kongl. Förordningen den 24 September 1861 angående tillsyn å förmyndares förvaltning af omyndiges egendom numera vidtagas att tillgodose denna, äfvensom genom den i samma förordning gifna tillåtelsen för de i berörda förordning omtalade gode män att genom vinnande af in-teckning i förmyndarens egendom eller annorledes bereda säkerhet för omyndiges medel. dessa skola bättre bevaras än genom en förmånsrätt, som, redan nu af ringa värde, icke omintetgöres genom nu ifrågavarande stadgande.

Uti det af Rikets Ständer vid 1859—1860 årens riksdag framställda förslag till lag om underpant ingick upphäfvandet af nu gällande stadganden om köp af lösegendom enligt Kongl. Förordningen den 20 November 1845. Vid föredragning i Konungens Högsta Domstol den 16 September 1861 af Rikets Ständers ofvanberörda förslag om upphäfvande af nämnda Kongl. Förordning den 20 November 1845 yttrade sig dess fleste ledamöter emot detsamma, på skäl som synas Utskottet öfvertygande. Uti gällande lag funnes ej, såsom vilkor för beståndet af köp om lös-egendom, stadgadt, att det sålda skulle hafva blifvit till köparen öfverlemnadt. Till följd häraf hade det, före utfärdandet af Förordningen den 9 Maj 1835, angående hvad iakttagas borde vid handel om lösören, som köparen läte i säljarens vård förblifva, varit tillfyllest för dessa köpeaftalsbestånd, att deras riktighet erkändes af köpare och säljare; och häraf hade bedräglige gäldenärer vetat begagna sig för att genom diktade eller antedaterade köpeafhandlingar af omförmälda beskaffenhet besvika sina borgenärer.

I ändamål att förekomma dylika svekfulla tillställningar, hade först 1835 års nyssnämnda Författning och, då deri meddelade bestämmelser icke funnos tillfyllestgörande, Förordningen den 20 November 1845 utfärdats, genom hvilken sednare författning, med undanrödjande af 1835 års förordning, men med bibehållande af principen i densamma, ytterligare föreskrifter i afseende på handel om lösören, som köparen läte i säljarens vård kvarblifva, till iakttagande påbjudits. Att nu upphäfva 1845 års Förordning vore således att återgå till förhållandet, sådant det hade varit, innan 1835 års författning utkom. Men derigenom skulle, då domstolarne sedermera, lika litet som före 1835, kunde undgå att tillerkänna gällande kraft åt köpeafhandlingar af ifrågavarande beskaffenhet, när, beträffande dem, sådan bevisning förekomme, som enligt lag för bestyrkande af köp i allmänhet erfordrades, tillfälle följaktligen åter öppnas för de bedrägerier, som 1835 och 1845 års författningar afsett att förekomma, och föreskrifter deremot skulle utan tvifvel snart ånyo

finnas nödvändiga. Dessutom saknades icke anledning att antaga, det de öfverklagade missbruken med lösöreköpen på sednare tider betydligt aftagit, och att således 1845 års Förordning i icke oväsentlig mån uppfyllde sitt ändamål.

På dessa, inom Högsta Domstolen anförda skäl, hvilka, jemte andra i nådig Skrifvelse den 21 Oktober 1862 anmärkta omständigheter, föranledde Kongl. Maj:t att vägra Sitt godkännande af Rikets Ständers förslag om upphäfvande af ifrågasvarande förordning, har Utskottet, lika med Lagberedningen, ansett de deri förekommande stadganden böra vid införande af underpantsinstitutionen bibehållas.

Deremot har Utskottet, i motsats mot Lagberedningen, ansett verkan af underpant icke böra genom ett sednare tillkommet s. k. lösöreköp tillintetgöras. Om denna grundsats antoges, skulle nemligen underpanten sakna all betydelse. Då lagstiftaren såsom undantag från den i allmänhet gällande regel tillåtit en köpare af lösegendom, som låtit densamma i säljarens värjo kvarblifva, att freda densamma från utmätning för säljarens skuld genom iakttagande af vissa formaliteter och deribland intagande af den derom uppgjorda afhandling i Rättens protokoll, så kan lagstiftaren i konsekvens härmed stadga, att en köpare, som vill begagna sig af denna förmån, bör förskaffa sig upplysning, huruvida icke egendomen är lemnad i underpant för säljarens skulder; och den fordringsegare, som, genom in-tecknande af aftalet härom, förvärfvat af lagstiftaren medgifven säkerhet, bör åtnjuta enahanda skydd, som köparen genom inprotokollerande af sin köpeafhandling förvärfvar.

Med anledning af hvad nu blifvit anfördt, hemställer Utskottet värdsamt, att Riksdagen för sin del måtte besluta
dels en författning angående underpant i lösegendom af följande lydelse:

»Med upphäfvande af hvad om förlagsfordringars in-tecknande och betalningsrätt nu är genom särskilda författningar stadgadt, förordnas:

§ 1.

Vill någon för gäld gifva underpant i lös egendom, utan att den egendom ifrån sig lemna, varde pantförskrifning derom upprättad med dag, årtal och vittnen under. I den handling skall utsättas beloppet af den gäld, för hvilken pantförskrifningen sker, samt den egendom, som densamma afser. Pantförskrifning må lemnas antingen å utgifvarens lösa egendom i allmänhet eller å särskilda slag af egendom eller ock å vissa lösören, hvilka i ty fall i handlingen upptecknas skola.

§ 2.

Pantförskrifning, som i 1 § omtalas, skall inlemnas till den Rätt, hvarunder utgifvaren lyder, och der offentligen uppläsas

samt i protokollet öfver bouppteckningar, morgongäfvobref och afhandlingar om lösöreköp intagas, så ock med påskrift om in-teckningen förses. Å landet må ej in-teckning af pantförskrif-ning ske utan å lagtima ting.

§ 3.

Då pantförskrifning in-tecknad är efter ty i 2 § sägs, ege borgenär förmånsrätt i den pantförskrifna egendomen, såsom i 17 Kap. Handels-balken skils.

§ 4.

In-teckning af pantförskrifning skall förnyas inom två år sedan den beviljades och ytterligare inom två år efter hvarje förnyelse. Lyder förskrifningens utgifvare under annan Rätt, när förnyelse ske skall, varde den verkställd vid den Rätt, hvar- under han då lyder. Underlåtes förnyelse, som nu sagd är, vare in-teckningen förfallen.

§ 5.

Lyder pantförskrifning å utgifvarens lösa egendom i all- mänhet, eller å visst särskildt slag af egendom, men ej å vissa lösören, vare den förskrifning ej hinderlig för hans rätt att öf- ver större eller mindre del af den pantförskrifna egendo- men råda.

§ 6.

Finnes pantförskrifven egendom i hans hand, som förskrif- ningen utgifvit, eller i annans besittning för hans räkning, då fordran, hvarför egendomen i underpant satt är, skall uttagas, gånge den egendom i betalning, ändå att någon påstår sig hafva genom köp eller annat aftal med innehafvaren blifvit egare dertill, såvida ej denne då pantförskrifningen in-teckna- des iakttagit hvad föreskrifvet är för att sådan egendom skall vara fredad för utmätning för innehafvarens skuld. Har egen- domen genom laga fång, eller såsom pant på god tro, kommit i annans hand, vike för hans rätt dens, som pantförskrifningen hafver, ändå att den förskrifning in-tecknad blifvit.

§ 7.

§ 7.

Innehafvare af pantförskrifning å lös egendom vare skyldig med ed fästa, att han den pantförskrifning på god tro och för riktig fordran erhållit, der annan rätttegande sådan edgång äskar.

Denna Förordning träder i verksamhet från och med den 1 Januari 1870. Förut meddelade förlagsinteckningar bedömas efter ditintills gällande föreskrifter, men böra vid den Domstol, hvarunder gäldenären lyder, anmälas, vid Rådstufvurätten inom slutet af år 1871 och hos Häradsrätten sednast vid det lagtima ting, som infaller näst efter samma års utgång, samt derpå vidare, enligt hvad i 4 § stadgadt är, förnyas för att bibehålla sin förmånsrätt;

dels att 9 Kap. 9 § Handels-balken må erhålla följande förändrade lydelse: »Ej må den vinst för ocker räknas, som kommer af loflig handel, eller det köp, som lagligen slutet är. Samma lag vare, der jord för penningelån förskrifven är, och afrad, på vinst och förlust, i stället för räntan af det lån, ehvad afraden varder mer eller mindre. Gifver man annan lån i penningar eller varor att dermed drifva bergsbruk eller fabrik; ege ock att åtnjuta så stor ränta, som han betingat, ändå att den öfver sex för hundra om året stiga skulle; vare dock i sistnämnda fall låntagaren berättigad att, efter sex månaders uppsägning, lånet återbetala, äfven om längre betalningstid varit öfverenskommen»;

samt *dels att 17 Kap. 7 § skall erhålla följande förändrade lydelse: »Hafver någon sådant bilbref, som i Sjölagen beskrifvet är; ege han förmån i skeppet, så ock i godset, då skeppsfolk betaldt är, som i 5 § är sagdt. Dernäst gånge det lån ut, som skeppare på bodmeri tagit; hafve ock det yngre bil- eller bodmeribref företråde för det äldre. Hafver någon underpant i lös egendom, njute förmånsrätt i den egendom, från den dag pantförskrifningen intecknades. Sådan förmånsrätt sträcke sig dock ej till ränta för längre tid tillbaka än tre år före konkursens början.*

Stockholm den 30 April 1868.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.

Reservationer:

af Herrar *Ribbing* och *Lemchen*;

af Herr *Bergström*: "De rättsvetenskapliga och faktiska förutsättningar, hvilka betinga möjligheten att konstituera verkligt sakrättslig underpant (hypothek) i fast egen- dom, saknas eller svika, då fråga uppstår att åstadkomma slik sakrätt i lösören. Kunde än de svårigheter, hvilka vid lagstiftning i sistberörda syftning möta, på ett någor- lunda tillfredsställande sätt öfvervinnas, skulle dock, enligt mitt förmenande, ett rättsinstitut sådant, som det af Lag-Utskottet föreslagna, komma att mera skada än gagna allmänna krediten. Vid sådant förhållande har jag icke kunnat ens med- verka till, än mindre biträda det af Utskottet framlagda förslag till lag om under- pant i lösören."

af Herrar *von Möller*, *de Laval* och *Hessle*, hvilka instämt med Herr *Bergström*.

Derjemte har Herr *Björkenstam* begärt att få antecknadt, det han ej öfver- varit ärendets handläggning hos Utskottet.